

د ریکا کنفرانس

افغانستان لپاره د سیمه ایزو اقتصادي همکاریو کنفرانس

۲۰۰۵ م - ۲۰۱۸ م

خپرنیزه ټوټه

لیکوال: محمد جلال یعقوبي

Ketabton.com

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم	::	د ريكا کنفرانس
ليکوال	::	جلال يعقوبي
کمپوز کوونکی	::	ليکوال
اړيکې شمېره	::	0786 386 356
برېښنالیک	::	asiangr2015@gmail.com
د کتاب ډيزاين	::	زيار خپرندويه ټولنه
د چاپ کال	::	۱۳۹۸ لمریز کال
د چاپ بڼه	::	اونلاين
چاپ چارې	::	کتابتون اونلاين ويبپاڼه

د کتاب ټول حقوق له ليکوال سره خوندي دي!

ډالی!

د افغانستان اقتصادي پرمختگ ارمانجن او

محبوب ولسمشر محمد اشرف غني ته!

جلال در پېژنم!

تنکی ځوان محمد جلال یعقوبي د الحاج داکتر محمد نصیر یعقوبي زوی او د ملا محمد یعقوب لمسی دی چې له نن څخه ۲۳ کاله دمخه د لوی افغانستان ارمانجن شاعر ارواښاد ملنگ جان په ټاټوبي؛ د ننگرهار بهسودو ولسوالۍ کې د دې نړۍ مېلمه شو.

یعقوبي د بهسودو ولسوالۍ په نهرماسیو کلي کې زېږېدلی؛ هغه کلی چې د سیند د مستو څپو زمزمې پکې سپرې د خواږه خوب تر ټاله وړي، د یعقوبي د پیدایښت په خوشحالی کې ځکه چا ډزې ونکړې چې هغه وخت د واک پر سر د جگړو لمبې په ټول هېواد کې بلې وې او هسې هم د ورځې په زرگونه ډزې کېدې، د مور په غېږه کې د آلو لولو او د ویده کېدا شپې ورځې یې چې تېرې شوې؛ نو سمدستي یې د کلي له ملا امام سره دیني درسونه پیل کړل، چې ښوونځي ته د تللو وخت یې را ورسېد نو د قلعه جانان خان په عالي لېسه کې شامل شو، له قلم، کتاب او کتابچې سره یې مینه له همدې ځایه پیل شوه او د څو ټولگیو له لوستو وروسته وخت داسې راغی چې یعقوبي غوښتل پاتې زده کړې د ننگرهار عالي لېسه کې ترسره کړي، همداسې وشول او له قلعه جانان خان عالي لېسې څخه ننگرهار عالي لېسې ته ولاړ.

کله چې جلال له اووم ټولگي څخه اتم ته بریالی شو، نو د افغان ترک ښوونځي په ازموینه کې یې گډون وکړ، هلته هم د ۵۰۰۰ کسانو له جملې په ۷۵ بریالو کسانو کې راغی او د جلال آباد - افغان ترک د لومړنیو زده کوونکو له جملې څخه وو، اتم ټولگی یې هلته ولوست خو د ځینو ستونزو له امله بېرته ننگرهار عالي لېسې ته یې مخه کړه. د ننگرهار عالي لېسې په انگر کې یې د کمپیوټر او انټرنېټ زده کړې پیل کړې، موده وروسته له کمپیوټر او انټرنېټ دواړو خونو څخه په لومړي درجه د فراغت یو کلن اسنادونه ترلاسه کړل.

ب

افغانستان لپاره د سیمه ایزو اقتصادي همکارو کنفرانس (ریکا) //

استعداد یې د دې تقاضا کوله چې د انټرنېټ د خونې مرستیا ل شي، نو ځکه خو همداسې وشول او هلته د ځینو ښو فعالیتونو له کبله یې د GCEP Afghanistan ادارې لخوا د فعال ځوان انعام واخیست او له دې سر سم د Rotary نړېوالې ادارې لخوا هم په اېوارډ ونازول شو. د ننگرهار په اطلاعاتو او فرهنگ ریاست کې د لینکن سنټر ښوونیز مرکز له لوري ورته د "اوونۍ اتل" لقب ورکړل شو، لا د ښوونځي زده کوونکی و چې (د انټرنېټ نړۍ) په نامه یې یو کتاب هم چاپ شو.

د ژورنالېزم اړوند خواره واره زده کړې یې هم کړې چې له جملې یې په میدیوتیک افغانستان او "نی" یا د ژورنالېستانو د ملاتړ په مرکز کې لنډ مهالې زده کړې د یادولو دي، پدغه برخه کې له لنډمهالو زده کړو وروسته یې له رسنیو سره مینه پیدا شوه او پدغه برخه کې یې سفر د ننگرهار له اصلاح غږ راډیو څخه پیل کړ او له څه مودې وروسته په همېشه بهار راډیو کې د ټولنیزو خپرونو مسول شو، په نن راډیو کې هم د ټولنیزو او ورزشي خپرونو په برخه کې یې فعالیتونه ترسره کړل.

کله چې په ننگرهار کې د آسیا تلویزیون جوړ شو نو یعقوبي یې له لومړنیو کار کوونکو څخه و، په یاده اداره کې یې خپله وړتیا څرگنده کړه او د سیاسي خپرونو د مسؤل په توګه وټاکل شو، یعقوبي په عین وخت پدغه اداره کې د آسیا پروډکشن مسؤل مدیر هم و، له آسیا تلویزیون وروسته یې له شرق راډیو تلویزیون سره د نیوز ایډیټر په حیث دنده پیل کړه، لنډه موده له شرق تلویزیون سره پاتې شو، همدا مهال ورته د رسا تلویزیون د ادارې له لوري د خبرونو د مدیریت وړاندیز کېږي او هلته د سیاسي خپرونو او خبري څانګې مسؤل مدیر په توګه ټاکل کېږي، دا نو ۱۳۹۵ هجري لمريز کال و چې کال وروسته یې د ننگرهار له استقلال عالي لیسې د بکلوریا سند ترلاسه کړ او اوس مهال یې د سیاسي علومو په برخه کې زده کړې روانې دي.

ت

افغانستان لپاره د سیمه ایزو اقتصادي همکاريو کنفرانس (ریکا))

يعقوبي له لسو ډېرو انټرنېټي وېبپاڼو سره قلمي همکار پاتې شوی او لا هم وخت نا وخت يې له مختلفو وېبپاڼو څخه ځينې سياسي او علمي ليکنې خپرېږي.

دی له مدني فعاليتونو هم لرې نه دی پاتې، د ځوانانو اصلاحي او پرمختيايي ټولنې مرستيال هم پاتې شوی او د يادې ټولنې له لورې يې د AY (Afghan Youth Connect) او Stad ادارو په همغږۍ ځوانانو ته گڼ علمي او ښوونيز پروگرامونه هم په لاره اچولي چې له هغه جملې يې د ژورنالېزم او غير قانوني مهاجرتونو په برخو کې ورکشا پونه او سيمينارونه د يادولو دي.

جلال په ختيځ کې د نوښت خبري وېبپاڼې خبريال هم پاتې شوی او يوه لنډه موده په ننگرهار کې د خوست غرغښت ټلوېزيون سيمه ايز خبريال هم و او د رسمي ماموريتونو په برخه کې يې د لنډې مودې لپاره د ننگرهار ولايت مقام د ټولنيزو چارو د ياورۍ ۴ بست ماموريت هم ترسره کړی.

يعقوبي د ننگرهار په رسا ټلويزيون کې د خبر څانگې تر يو کلن بريالي مديريت وروسته په کابل کې د زن ټلويزيون د پښتو څانگې مسؤل مدير په توگه وټاکل شو او د زن ټلويزيون له لومړنيو بنسټ ايښودونکو همکارانو د جملې څخه و. يعقوبي ننگرهار کې د غازي امان الله خان روغتيايي علومو انسټيټيوټ - د ادارې او منجمنټ استاد هم پاتې شوی او اوس مهال روښان د لوړو زده کړو مؤسسې د نشراتو د آمریت ترڅنگ په افغانستان کې د څار څېړنيز او رسنيز مرکز د مشر په توگه مسؤليت پر غاړه لري.

دا يې درېيم اثر دی چې په اونلاين بڼه چاپېږي، تر دې وړاندې يې د انټرنېټ نړۍ په نوم لومړنی اثر د توحيد او سنت خپرندويې ټولنې او د لوړ فکر وکړئ په نوم يې ژباړه د زيار خپرندويې ټولنې لخوا چاپ شوي.

“فردوس بشرمل”

لړليک

موضوع

مخ

-
- د کتاب پېژندنه ..... ب
- ډالۍ! ..... ج
- جلال در پېژنم! ..... أ
- د پيل خبرې 1
- پېژندنه: 3
- د ريكا کنفرانس ارزښت: 6
- سياسي ارزښت: 6
- اقتصادي ارزښت: 7
- کلتوري ارزښت: 9
- د سيمه ايزو اقتصادي همکاريو کنفرانس يا ريکا ناستې 11
- د ريکا لومړنۍ ناسته - کابل ۲۰۰۵ م 11
- د ريکا اوومه ناسته / عشق آباد - ۲۰۱۷ م 15

د پیل خبرې

د پوهنتون د دویم سمسټر زده کړیال وم، د نړېوالو سازمانونو په نوم مو په یو مضمون کې د اوپیک یا د سیمه ایزو اقتصادي همکاریو سازمان درس درلود. د آزاد بحث پر مهال ما غږ کړ چې استاد محترم اوپیک ته ورته د ریکا په نوم د افغانستان لپاره د سیمه ایزو اقتصادي همکاریو یو کنفرانس هم شته چې هر کال پکې د سیمې هېوادونه راتولېږي، د افغانستان او سیمې پر اقتصادي پرمختګ او پیاوړتیا بحث او خبرې کوي.

استاد ویلې همداسې ده، خو په کتاب کې د یاد کنفرانس په تړاو څه نشته؛ ستا دنده دا شوه چې راتلونکي ساعت لپاره به د یاد کنفرانس په تړاو تر لنډې څېړنې وروسته په پوهنتون کې یو سیمینار وړاندې کوي.

همداسې مې وکړ، په شا او خوا ۷ ورځو کې مې د یاد کنفرانس په تړاو ډېر څه راتول کړل، که څه هم ډېره ستونزمنه په دې وه چې د دغې کنفرانس په تړاو هېڅ کتاب شتون نه درلود او نه هم په انټرنیټي ویبپاڼو کې د یاد کنفرانس په تړاو کافي معلومات شتون درلود پرته د یو شمېر رسنیو انځوریزو خپرونو او راپورونو څخه چې ما هم یو اندازه پدغه لیکنه او څېړنه کې له یادو خپرونو ګټه اخیستې.

سیمینار مې په کامیابۍ او ښه شکل وړاندې کړ، دا چې یاد موضوع د افغانستان اقتصادي پرمختګ او پر ځان بسیاینې په لار کې ډېر ارزښتناک رول لري، ما هم وغوښتل چې لا ډېر کار پرې وکړم او د یوې کوچني څېړنیز اثر په توګه یې په اونلاین بڼه چاپ ته وسپارم.

پدغه برخه کې له خپل استاد او لارښود ښاغلي استاد بلال رحيمي نړۍ مننه چې د دغې اثر په برابرولو کې یې ډېر شمېر کړې وړې یې راسمې کړې او همدا راز د راتلونکي لپاره یې یو شمېر لارښوونې راته وکړې. که د لیکلو پر مهال

خينو مسايلو ته مې پام نه وي شوی او په برخه کې راڅخه کوم څه پاتې وي له
ټولو لوستونکو بخښنه غواړم هيله مند يم چې په راتلونکي کې کوم پياوړی
ليکوال پيدا شي او پدې برخه کې مکمله څېړنه وکړي.

مينه او درنښت

“يعقوبي”

خپله جونگره

May/07/2019

پېژندنه:

د افغانستان لپاره د سیمې اقتصادي همکاريو کنفرانس

Regional Economic Cooperation Conference for Afghanistan
(RECCA)

د افغانستان په اقتصادي برخه کې د سیمې هېوادونو د اقتصادي همکاريو کنفرانس یا د ریکا کنفرانس د سیمه ایزو اقتصادي همکاريو هغه کنفرانس دی چې د افغانستان اقتصادي پیاوړتیا او په سیمه کې د یو آزاد اقتصاد د رامنځته کولو لپاره د افغانانو په رهبرۍ جوړه شوې.

پدغه کنفرانس کې د شا او خوا ۴۰ هېوادونو او ۳۳ نړېوالو سازمانونو استازي راټولېږي او پر بېلابېلو موضوعاتو خبرې کوي، یاد کنفرانس د لومړي ځل لپاره د ۲۰۰۵ م کال د دسامبر په ۴ او ۵ مه نېټه په کابل کې ترسره شوه.

د افغانستان لپاره د سیمه ایزو اقتصادي همکاريو کنفرانس یا ریکا د افغانستان په گډون بېلابېلو هېوادونو کې ناستې کړي او د افغانستان لپاره خورا ارزښتناکې لاسته راوړنې لري. د آسیا زړه یا استانبول پروسه هم د همدغې کنفرانس د ناستو او غونډو له لاسته راوړنو تر ټولو مهمه لاسته راوړنه ده.

د مخکیني ولسمشر حامد کرزي د خبرو پر بنسټ په افغانستان کې سیاسي، امنیتي او اقتصادي ثبات د سیمې او په ځانگړې ډول د گاونډیو هېوادونو له همکارۍ او مرستې پرته ناشونې ده، نو دغه کنفرانس د افغانستان د سیاسي او اقتصادي ثبات د حل لپاره تر ټولو پرځای اقدام دی. د ریکا کنفرانس د سیمه ایزو اقتصادي پروژو د پلي کولو لپاره تر ټولو بهترینه لار ده، د کاس زر، چابهار، ټاپي، لاجوردو لار، چابهار او یو شمېر نور اقتصادي پروژې د افغانستان د

اقتصادي ثبات په لار کې د همدې کنفرانس د مرستو له غوښنې برخې څخه دي.

د سيمې هېوادونو لپاره افغانستان خورا ارزښتناکه جغرافيه ده، افغانستان جيو اکوميک جغرافيوې موقعيت لري او کولی شي د سيمې هېوادونه له يو بل سره ونښلوي، افغانستان د سويلي آسيا او مرکزي آسيا ترمنځ لکه د پل په څېر موقعيت لري، د بېلگې په ډول د ټاپي پروژې په عملي کېدو سره د سيمې څلور هېوادونه سره تړل کېږي، په همدې ډول که په ورته پروژو کار وشي نو سويلي آسيا به په ډېرې آسانۍ سره مرکزي آسيا سره ونښلول شي. پرته له شکه چې دا ممکن دی، خو دا فرصت د ريکا په څېر ارزښتناکو کنفرانسونو ته اړتيا لري.

لنډه دا چې د افغانستان لپاره د سيمه ايزو اقتصادي همکاريو کنفرانس يا ريکا له افغانستان وړ هاخوا د سيمې د ټولو هېوادونو لپاره يو ښه فرصت دی، څو په سيمه کې يو ښه اقتصادي ځواک رامنځته شي.

د ريکا لومړنۍ ناسته په ۲۰۰۵ م کال کابل کې ترسره شوې او په همدې ترتيب، دويمه ناسته ۲۰۰۶ م کال نوي ډهلي، درېيمه ناسته ۲۰۰۹ م کال اسلام آباد، څلورمه ناسته ۲۰۱۰ م کال په استانبول، پنځمه ناسته ۲۰۱۲ م کال د تاجکستان په دوشنبې او وروستۍ ناسته يې په ۲۰۱۵ م کال پلازمېنه کابل کې ترسره شوې.

د يادو ناستو گډونوال په لاندې لويو برخو کې پر بېلابېلو پروژو بحثونه شوي:

- د سيمه ييزې پانگونې يو شمېر اقتصادي پروژو سره د همکاريو د رامنځته کولو آسانتيا
- د سيمې تر منځ د سوداگرۍ لورې کچې ته رسول، له هغې ډلې د افغانستان له موقعيت گټه اخيستل
- د اقتصادي سياست د يو لړ لومړيتوبونو پېژندنه

- د انرژۍ د يوه سيمه ييز بازار رامنځته كول
- د سوداگرۍ او ترانزيت د لارو آسانتيا
- د گمركونو او مرزي لارو همغږۍ
- د دولتي او خصوصي پانگونو لپاره د بازار پراختيا او بازار ته لاسرسۍ

د ريكا کنفرانس ارزښت:

سياسي ارزښت:

د ورېښمو لار د ريكا کنفرانس له ارزښتناکو بحثونو څخه دی او د ريکا په ډېرو ناستو کې پر دغه عظيمې پروژې بحثونه شوي، افغانستان د ورېښمو لار په ايجاد او کاميابۍ کې ترټولو ارزښتناک رول لري. د "يو کمربند او يو واټ" په پلان کې ځمکنۍ، هوايي او سمندري زيربناوې، د اوسپنې پټلۍ او د انرژۍ د لېږد شبکې شاملې دي، د ورېښمو لار د نړۍ 64 هېوادونه او څلورنيم ميليارده وگړي سره نښلوي. دا پروژه نه يواځې اقتصادي گټې لري بلکې مختلفو تمدونونو ته د نښلېدو زمينه مساعدوي او په سيمه کې فرهنگي او ټولنيزو اړيکو ته هم پراخوالی ورکوي، نو له دې اړخه د ورېښمو لار د ملتونو او په ځانگړې ډول د آسيايي ملتونو په نږدې کولو کې کې اغېزمن ثابتېدای شي او د دغه ډول پروژو د تطبيق لپاره د همغږۍ او فرصتونو رامنځته کولو لپاره د ريکا په څېر کنفرانسونو او ناستو ته اړتيا ده.

د ريکا کنفرانس تر ډېره د آسيايي او په تېره بيا د سيمې د هېوادونو ترمنځ جگړه ايز حالت په اقتصادي همکاريو بدل کړی، د ريکا په ناستو کې د هند او پاکستان غوندې دښمن هېوادونه هم له افغانستان سره د گډې همکارۍ لپاره ټيټر وهي او د اقتصادي پروژو په پلې کولو کې يې سيالۍ روانې دي. د ټاپي په پروژه کې د هند او پاکستان نقش خورا حياتي ارزښت لري او همدا د ريکا کنفرانس و، چې د دښمنۍ اور يې مړ او د دوستۍ په فضاء بدل کړ، چې دا د سيمې د سياسي ثبات او اقتصادي پرمختگ لپاره تر ټولو ښه اقدام دی.

د ريکا شپږمه ناسته چې په پلازمېنه کابل کې ترسره شوه، د هند استازې سجاتا محتا وويل چې: "ټولو هغو تېرانزيتي تړونونو ته چې افغانستان پکې گډون لري بايد درناوی وشي، هند غواړي چې د سوداگريزو او تېرانزيتي خدماتو

د پراختیا په موخه د افغانستان او پاکستان په سوداگریزو او ترانزیتیټی تړون کې گډون وکړي¹. هند په سیاسي او اقتصادي ډگر کې د پاکستان تر ټولو سخت رقیب دی او وخت نا وخت د یادو دواړو هېوادونو ترمنځ کشمکشونو د سیمې سیاسي ثبات لمنځه وړې خو د ریکا کنفرانس د دې زمینه برابره کړه چې هند د سیمې سیاسي او اقتصادي ثبات لپاره له پاکستان سره کار وکړي.

په ټوله کې ریکا د سیمې هېوادونو ته د دې زمینه برابروي چې په یو ټغر سره را ټول شي او د سیمې د اقتصادي همکاریو لپاره سره یو ځای کار وکړي.

افغانستان د درېیمې نړۍ له هېوادونو څخه دی چې، تر ډېره د درېیمې نړۍ هېوادونه د سیاسي ثبات له پلوه ډېرې ستونزې لري، د ریکا کنفرانس نړېوالو ته یو پیغام دی چې افغانستان لا هم دومره سیاسي ثبات او پیاوړي ډیپلوماتیک دستګاه لري چې د سیمې هېوادونه په یوه ټغر راټولوي او نړېوال کنفرانسونه رهبري او مدیریت کوي. په نړېواله سطحه د افغانستان سیاسي حیثیت او پرستیج په لوړولو کې ورته کنفرانسونه ډېر موثر واقع کېدی شي.

اقتصادي ارزښت:

د اقتصادي او سوداگریزو اړیکو پیاوړتیا د ریکا یا سیمه ایزو اقتصادي همکاریو کنفرانس اصلي محور دی، یاد کنفرانس د افغانستان اقتصادي ودې، پرمختګ او پر ځان بسیاینې لپاره خورا مهم کنفرانس دی.

د اقتصاد پوهانو د ارزونې له مخې سویلي او منځنۍ آسیا به په راتلونکو لسو کلونو کې د نړېوال اقتصاد پر مرکز بدله شي، همدا راز په نړېواله کچه بدلونونو په تېره بیا د ایران او لویدیځ ترمنځ د اټومي لانجې پر سر هوکړې، په سیمه کې د اقتصادي همکاریو لپاره مثبتو بدلونونو ته لاره هواره کړې ده، افغان حکومت که له دغو نویو جیو ایکانوميکي شرایطو لازمه گټه واخلي، نو لرې نه ده چې افغانستان به د لویو اقتصادي پروژو د عملي کېدو شاهد وي.

¹ د طلوع نیوز ۶ بجو درې خبري سرویس - د ریکا شپږمې ناستې راپور

افغان دولت کولی شي د ريکا په کنفرانس کې د انرژۍ او طبيعي سرچينو، د اوسپنې پټلۍ او سرکونو، د ترانزيت او سوداگرۍ د پراختيا، د خصوصي سکتور د پياوړتيا، سيمه کې اقتصادي خدمتونو، پانگونې، سوداگريزو فرصتونو، مخابراتو، کار، کارگرو، ترانسپورت، سوداگري، سيمه ييز ترانزيت او مسلکي زده کړو په برخو کې له موجوده فرصتونو ګټه واخلي.

افغانستان پراخ او خپانده سيندونه لري، که افغان دولت دغه سيندونه مدیریت کړي پرته له شکه چې افغانستان به تر راتلونکو شلو کلونو د انرژۍ له مخې پر ځان بسيا شي، افغانستان همدا اوس له ترکمنستان او تاجکستان څخه وارداتي بريښنا لري، که د افغانستان اوبه په ښه شکل مدیریت شي نو افغانستان هم د انرژۍ تولید لپاره ښه امکانات لري، د اټکل له مخې کولی شي تر دیرش زرو ميگا واټو بريښنا تولید کړي او نورو هيوادونو ته يې صادره کړي.

تر ټولو اړينه موضوع دا ده چې، افغانستان اوبو ته لاسرسی نه لري او له دې امله د نړېوال سوداگرۍ پر وړاندې دا لوی خنډ دی، پدې برخه کې د سيمې د هېوادونو د همکارۍ اړتيا ده، دا ستونزه د چاپهار بندر، لاجوردو او ورېښمو لارو په څېر په لويو پروژو نسبي حل کېدای شي.

نا امنۍ او بې ثباتي په افغانستان کې د سوداگرۍ د پرمختگ پر وړاندې تر ټولو ستر خنډ ګڼل کېږي، له همدې امله بهرني پانگوال او سوداگر په افغانستان کې پانگونې ته زړه نه ښه کوي، خو د ريکا د ناستې د طرحو په عملي کېدو به افغانستان په لويو پروژو کې نړېوال اقتصادي شريکان پيدا کړي او دا چاره به د سيمې هېوادونه وهڅوي خو په افغانستان کې د ثبات ټينګښت لپاره هڅې وکړي، دغه فرصت به د کورنۍ او بهرنۍ پانگونې د ودې لپاره زمينه برابره کړي، "د پانگونې فضا په غوره کېدو افغانستان ورو، ورو له مصرفي اقتصاد څخه د واقعي اقتصاد پر لور حرکت کوي او په دې ترتيب د کرنې، صنعت، کانونو او خدمتونو سکتورونو غوړېدو په برخه کې د هېواد لوی اقتصادي

خوبونه رښتیا کېږي. د سیمه ییزو پروژو پر غوړېدو سربېره، د سیمې هېوادونو گټې هم زیاتوالی مومي².

پرتله له شکه چې د سیمې اقتصادي سیکه په بل مخ د اوبنتو په درشل کې ده، د سیکې دا مخ اقتصادي پرمختگ او پر ځان بسیاینه ده، که د ریکا طرحې پلي شي نو په سیمه کې به ورسره د میلیونونو انسانانو ژوند هم بدله شي.

له تېرو ۴۰ کلونو راهیسې افغانستان د نړېوالو قدرتونو او د سیمې هېوادونو د سیاسي رقابتونو او جگړو په میدان بدل شوی اوس اړتیا ده څو دغه جگړیز رقابتونه په اقتصادي رقابتونو بدلې شي، چې پرتله له شکه د ریکا کنفرانس کولی شي دغه بدلون رامنځته کړي.

د ریکا شپږمې ناستې پر مهال هندي څېړنپوه او د مانتیا څېړنیز مرکز بنسټگره داکتره شانتي ماریت له طلوع نیوز سره په یوه مرکه کې وویل چې: "هند د افغانستان د تر ټولو ستر او ښه مرستندوی هېواد دی، زه نورو هېوادونو ته وایم چې که چیرې تاسې غواړئ په افغانستان کې له هند سره سیالي وکړئ نو د هند په څېر لویې پروژې پلي کړئ".

کلتوري ارزښت:

ریکا نه یوازې دا چې سیاسي او اقتصادي ارزښت لري، بلکې له کلتوري برخې هم له خورا مهمو ارزښتونو برخمن دی، د ریکا په شپږمه ناسته کې د نورو مسایلو ترڅنګ پر دې هم بحثونه شوي، څو خلیجې هېوادونو ته افغان کارگران واستوي، دا چاره به د فرهنګونو په تبادلې کې رغنده رول لوبوي.

د ریکا په ۶ مه ناسته کې چین ژمنه وکړه چې د ظرفیت لوړونې په برخه کې به ۳ زره افغانانو ته به په بېلابېلو برخو کې روزنه ورکوي، چې له دې سره ۳ زره افغانان د لنډ او اوږدمهال لپاره به چین ته سفر کوي او افغانستان ته به د بېرته راتګ پر مهال له ځانه سره نوي فکرونه وارد کړي.

² د ملي وحدت حکومت درې کلنو لاسته راوړنو ته لنډه کتنه - سلواغه ۱۳۹۶

د ريكا هغه ناستې چې په كور دننه كابل كې ترسره شوي، د هېوادونو او نړېوالو سازمانونو د رسمي استازو سربېره يو شمېر سوداگرو او علمي كدرونو هم پدغو ناستو كې گډون كړی چې له افغان سوداگرو سره د نظرونو پر تبادلې او كاري فرصتونو خبرې كړي. د ريكا ناستې د دې فرصت برابرې خو د بېلابېلو هېوادونو استازي يو له بل سره نظرونه تبادله كړي، په ټوله كې د ريكا كنفرانس د فرهنگونو تقاطع ده او هغه نقطه ده چې د سيمې بېلابېل كلتورونه پكې په بېلابېلو ډولونو تبادله كېږي.

د ورېښمو لار چې شا او خوا ۶۰ هېوادونه سره نښلوي، دغه پروژه د اقتصادي گټو سربېره د فرهنگونو په تبادلې كې هم خورا ارزښتناك گام دی، د يو كمريند يوې لارې په ترڅ كې چين ته د پېژندل شويو فرهنگي او سياسي شخصيتونو سفرونه هم د ريكا كنفرانس كلتوري اغېزې او گټې لاياتوي، د دې ټولو سربېره ريكا گڼ نور كلتوري ارزښتونه هم لري چې، را برسېره كول يې اوږدې خپرنې غواړي.

د سیمه ایزو اقتصادي همکاریو کنفرانس یا ریکا ناستې

د ریکا لومړنۍ ناسته - کابل ۲۰۰۵ م

د افغانستان د سیمه ایزو اقتصادي همکاریو کنفرانس یا ریکا لومړنۍ ناسته په ۲۰۰۵ میلادي کال پلازمېنه کابل کې خپل لومړنۍ ناسته وکړه، د یادې ناستې موخه په سیمه کې د یو باثباته اقتصادي بلاک رامنځته کول و، چې پکې د سیمې د ۷ هېوادونو لوړ پوړیو استازو گډون کړی و، په یاده ناسته کې د اوبو د گټو پر ویش، نشه یي توکو پر ضد مبارزې، ټرانسپورټ، د انرژۍ لېږد، ټرانزیت او د سوداگرۍ د فرصتونو په رامنځته کولو بحثونه ترسره شوي.

د یادې ناستې په څنډه کې د افغانستان د اقتصادي ودې او ثبات په لار کې د مرستو په څرنگوالي هم خبرې وشوې، چې پدې برخه کې د ایکو سازمان، د شانگهای همکاریو سازمان، د سارک سازمان، د منځني آسیا د سیمه ایزو همکاریو پروگرام، د منځني او سویلي آسیا د ټرانسپورټ او سوداگرۍ فورم او داسې نور نړېوالو سازمانونو د مرستو او همکاریو ژمنې وکړې.

د یادې ناستې په پای کې همدا راز ژمنه وشوه چې، د ریکا کنفرانس ناستې به یو د بل پسې د سیمې هېوادونو په پلازمېنو کې جوړېږي، چې په همدې ترتیب یې تر اوسه ۷ ناستې ترسره شوي.

د ریکا په لومړني ناسته کې پر لاندې اقتصادي پروژو خبرې وشوې:

۱. د انرژۍ لېږد او پراختیا:

د امکاناتو په صورت کې د سیمې له یو شمېر هېوادونو سره په نړېوالو معیارونو برابر د برېښنا پېرلو تړونونه لاسلیک شي، چې دا د ټولو هېوادونو په گټه ده. پدې برخه کې اړتیا ده، خو د سیمې هېوادونه وهڅول شي، تر څو د انرژۍ د لېږد په برخه کې همکاري وکړي.

II. د اوبو د گټو ویش:

د سیمې د اوبو مدیریت او گټې اخیستنې لپاره مناسب فرصتونه برابر دي، پدې برخه کې همکارۍ او همغږۍ کولی شي د برېښنا او انرژۍ په تولید، زراعت او د خښاکو اوبو لپاره په سیمه کې د اوبو له شته سرچینو سالم گټه پورته شي.

III. له نشه یي توکو سره مبارزه:

له نشه یي توکو سره به په ملي او سیمه ایزه سطحه مبارزه کېږي، خو په افغانستان کې د نشه یي توکو د کښت، تولید او سوداگرۍ مخه ونیول شي.

IV. ترانسپورت:

د سیمې هېوادونه باید له نړېوالو او سیمه ایزو سازمانونو سره یوځای د همکارۍ او لومړیتوبو روښانولو لپاره کار وکړي، لومړیتوبونه پیدا او د ترانسپورت د سیمه ایز مارکیټ د جوړولو لپاره دې د ختیځ - لویدیځ او شمال - سویل په دهلیز باندي کار پیل شي.

V. د سوداگرۍ فرصتونه:

د سیمې هېوادونه به د یو بل پر وړاندې د سوداگرۍ قوانین د نرمۍ حالت ته راوړي، د سوداگریزو توکو په لېږد رالېږد کې آسانتیاوې رامنځته کوي. هېوادونه به ژمنه کوي چې پر سوداگریزو توکو مالیې تر ټولو ټیټې کچې ته راټیټې کړي او همدا راز د دواړو خواوو سرحداتو امنیت ته به پاملرنه او پر پوله به د نشه یي توکو د قاچاق مخه نیسي.

په یاده ناسته کې یو شمېر پرېکړې په لاندې ډول وشوې:

I. د سیمه ایزو اقتصادي همکاريو کنفرانس باید پر هغو یو شمېر اقتصادي پروژو فوکس وکړي، چې گټه یې دوو او یا له دوو زیاتو

هېوادونو ته رسېږي، همدا راز پر هغو پروژو چې د سيمې پر اقتصاد مثبت اغېز وکړي؛ دغه پروژې بايد د انرژۍ، ټرانسپورټ او سوداگرۍ په برخو کې وي.

.II په سيمه کې اقتصادي پروژې په لوړه کچه سياسي ملاتړ ته اړتيا لري، ټول هېوادونه بايد پدغه برخه کې په پوره لېوالتيا ميدان ته رانښکته شي.

.III هېوادونه دې له يو بل سره د همکاريو په پار له سيمه ايزو سازمانونو او يو بل سره معلومات شريک کړي، خو د تکراري هڅو مخنيوی وشي.

.IV د کابل او هری رود - هلمند سيندونو د اوبو د مهار کولو لپاره دوه اړخيز گروپونه به جوړ او کار به پيل کړي، همدا راز د پنج - آمو سيند د اوبو مديريت لپاره هم څو اړخيز گروپونه جوړ او ژر دې په کار پيل وکړي.

.V د سيمې هېوادونه به تر راتلونکو نهو مياشتو يو ځل بيا د وزيرانو په کچه ناسته وکړي او د سيمه ايزو اقتصادي همکاريو کنفرانس په لومړي ناسته کې د شويو پرېکړو او ژمنو څارنه او ارزيايي به وکړي.

.VI افغان حکومت بايد د ريکا لومړنۍ ناستې د پرېکړو او همدا راز د کارونو ارزونه او څارنه وکړي، همدا راز افغان حکومت بايد د ريکا اړوند کارونه د سيمې له هېوادونو او بنسټيزو خواوو سره تعقيب کړي.

.VII په راتلونکي ناسته کې به د زراعت او د کرنيزې سوداگرۍ پر پراختيا به جلا بحثونه او خبرې وشي.

.VIII د راتلونکي ناستې لپاره:

- په ملي سطحه د يو فوکل پواينټ گروپ رامنځته کول، خو د راتلونکي ناستې لپاره د گډون کوونکو هېوادونو پر څرنگوالي، موثريت او همدا راز په سيمه کې دې پر لومړيتوبونو تمرکز

وکړي. افغان حکومت باید د کنفرانس اړوند پانې پر دغو
فوکل پواینټونو وويشي.

• دغه فوکل پواینټ گروپونه به په ډېرې پاملرنې، په ښه شکل
د کنفرانس تخنیکي چارې پر مخ وړي!

.IX د سیمې هېوادونه باید وهڅول شي، خو د دوحې راتلونکي دویمې
ناستې له شته فرصتونو ګټه پورته کړي، همدا راز پدغه ناسته کې دې
د سیمې هېوادونو پر سرحداتو د سوداګرۍ او ټرانسپورټ په برخو کې
د آسانتیاوو رامنځته کېدا لپاره خپل وړاندیزونه وړاندې کړي.

.X د نشه یي توکو پر وړاندې د مبارزې پر لارو چارو دې له سیمه ایزو
سازمانونو سره خبرې وشي او د نشه یي توکو د کښت، تولید او قاچاق
د مخنیوي میکانیزمونه دې جوړ او تعقیب شي.

د ريكا اوومه ناسته / عشق آباد - ۲۰۱۷م

د افغانستان لپاره د اقتصادي همکاريو يا ريکا غونډې د تېرو ۱۲ کلونو راهيسې جوړېږي، د ريکا په ناستو کې تر ډېره د انرژۍ په لېږد، د ترانسپورتي او ترانزيتي ستونزو او سهولتونو، مخابراتو او د سوداگرو ترمنځ د اړيکو پر پياوړتيا بحثونه کېږي. د ريکا اوومه ناسته د ۲۰۱۷ م کال د نومبر ۱۴-۱۵ نېټه د ترکمنستان په مرکز عشق آباد کې جوړه شوې وه، چې په ياده غونډه کې د ۶۷ هېوادونو او نړېوالو سازمانونو لوړ پوړيو استازو گډون کړی و.

د افغانستان لپاره د سيمه ييزو اقتصادي همکاريو کنفرانس "ريکا" د ناستو له پيل راهيسې گڼې پروژې لکه ټاپي، کاسا زر، د برېښنا د لېږد ۵۰۰ کېلو ولټه، د پنځو هېوادونو ترمنځ د رېل گاډي پټلۍ، چابهار، يوه لار او يو کمربند او داسې نورې پروژې چې افغانستان يې برخه ده يا خو پيل شوي او يا يې پر عملي کېدو کار روان دی، خو په هر حال په يادو ټولو پروژو کې د ريکا د غړو هېوادونو رول او ملاتړ مهم دی او يو پر بل پسې پلې کېدونکې دي.

پدغه ناسته کې د افغانستان او گاونډيو هېوادونو ترمنځ د اقتصادي پروژو لکه د حلقوي سرکونو، انرژۍ، سوداگرۍ او همدا راز د هوايي دهليزونو له لارې د سوداگرۍ د لارو چارو او فرصتونو رامنځته کولو بحثونه او خبرې وشوې. د ريکا اوومې ناستې گډونوالو پر سيمه ايزې همکارۍ ټينگار وکړ او همدا راز د لاندې يو شمېر پروژو په عملي کولو ټينگار او د دغو پروژو اړوند لاندې پرېکړې وشوې:

برېښنا او انرژي:

- I. د ترکمنستان، افغانستان، پاکستان او هند گازو نل ليکه يا ټاپي:
- a. د پايپلاين لېږد، د کوربه هېواد قوانين او د تړون مادې دې ترتيب او لاسليک شي

- b. د ټاپي پايپلاين ساختماني چارې دې پيل شي
- c. د پايپلاين ساختماني چارو د بشپړولو لپاره دې د TPCL ملاتړ وشي او همدا راز پدغه برخه کې دې په نړېواله کچه مرستې جلب او پانگې اچونې لپاره دې زمينه برابره شي

نوټ: د ۱۳۹۶ کال د کب په ۴ مه نېټه په هرات کې د ټاپي گازو نلليکې عملي چارې پيل شوې، دا پروژه چې ترکمنستان، افغانستان، پاکستان او هند سره تړي، په پرانيستل کېدو يې افغانستان خپل جيوپوليتيک ارزښت څرگند او ثابت کړ، همدا راز له دې درکه يې ترلاسه کېدونکي عوايد د افغانستان د اقتصاد لپاره ښه لاسته راوړنه ثابتېږي.

II. له منځنۍ اسيا څخه جنوبي اسيا ته د بريښنا د ليرد پروژه يا کاسا زر:

- a. د ډيزاين او پلان سره سم د سروې هر اړخيزې چارې دې بشپړې شي او همدا راز په افغانستان کې د HVDC لاین اړوند د سروې پاتې چارې دې هم بشپړې شي.
- b. د پروژې د انجینرۍ کارونه دې ژر په قرار داد ورکړل شي، خو د HVDC لاین او په تاجکستان او پاکستان کې د سب سټيشنونو چارې هم ژر وروستی شي.

نوټ: کاسا زر پروژه يو اعشاريه اولس ميليارده ډالره لښت لري او د منځنۍ آسيا ۱۳۰۰ ميگا واټه بريښنا د افغانستان له لارې پاکستان ته ليردوي. پدغه پروژه کې څلور هېوادونه قرغزستان، تاجکستان، افغانستان او پاکستان شامل دي. دغه پروژه د افغانستان په خاوره کې له ۶ مرکزي او ختيځو ولايتونو او ۲۳ ولسواليو تيرېږي چې په عملي کېدو سره به يې د يادو سيمو اوسيدونکي هم له

برېښنا برخمن شي، د کاسا زر پروژې له لارې افغانستان ۴۵ ميليونه ډالر حق العبور ترلاسه کوي او ۳۰۰ ميگا واټه برېښنا هم ور رسېږي.

.III د ترکمنستان، افغانستان او پاکستان د برېښنا 500kV مزى يا ټاپ
:500kV

- a. د ټاپ 500kV پروژې تخنيکي ارزونه او د پلان ډيزاين چارې دې له مشورتي کمپنۍ سره په همغږۍ وروستى شي.
- b. د پروژې د همغږۍ او څارنې ميکانيزمونه دې روښانه او وروستى شي.

ټرانسپورټ:

I. د افغانستان د اورگاډي شبکه - هغه برخه چې افغانستان له گاونډيو هېوادونو سره نښلوي:

- a. د اقيني - اندخوى - شبرغان (۱۰۸ كيلومتره) کرښې د ډيزاين چارې نهايي او ساختماني چارې دې ژر پيل شي.
- b. د تورغونډۍ - هرات (۱۷۳ كيلومتره) ريل پټلۍ د ډيزاين چارې بشپړ او ساختماني چارې دې ژر پيل شي.
- c. د چمن - سپين بولدک (۱۱,۵ كيلومتره - لومړى برخه) او د سپين بولدک - کندهار (۹۶ كيلومتره - دويمې برخې) پټليو ډيزاين چارې دې ژر بشپړ او ساختماني چارې دې ژر پيل شي.
- d. د جلال آباد - تورخم (۷۵ كيلومتره) ريل پټلۍ لومړنۍ مطالعات دې بشپړې او ساختماني کارونه دې پيل شي.
- e. د لښکرگاه - بهرام چه (۲۵۸ كيلومتره) پټلۍ لومړنۍ مطالعات دې ژر بشپړ او ساختماني چارې دې پيل شي.

f. د چابهار - زرنج - فراه د ریل پټلۍ لومړنی مطالعات او د ډیزاین چارې دې ژر بشپړ شي.

د پنځو ملتونو د ریل پټلۍ دهلیز:

- II. د خاف - هرات (غوريان - پريان ۳۶ کیلومتره) د څلورمې برخې چارې دې بشپړ شي.
- III. د کولخوزو - پنج پویان-شیرخان بندر چې افغانستان او تاجکستان د (۶۳ کیلو مترو په اوږدوالي) نښلوي، پاتې برخې دې ژر خلاص شي.
- IV. د شیر خان بندر - کندز - مزار شریف (۱۸۷ کیلومتره) اورگاډي پټلۍ د ډیزاین چارې دې بشپړ او ساختماني چارې دې ژر پیل شي، همدا راز د مزار شریف - شبرغان (۱۷۰ کیلومتره) کرښې ساختماني چارې دې هم ژر پیل شي.
- V. د شبرغان - میمنه - قلعه نو - کوشک (۴۷۲ کیلومتره) ریل پټلۍ د جوړولو لومړنی مطالعات دې بشپړ او د ډیزاین او ساختماني چارې دې ژر پیل شي.

د سړکونو پروژې:

- VI. د بغلان - بامیان سړک د انجینرۍ او ساختماني چارې دې ژر بشپړ شي.
- VII. د سالنگ سړک او تونل د بیارغونې چارې دې بشپړ شي.
- VIII. د افغانستان حلقوي سړک پاتې چارې دې بشپړ شي.

ټرانسپورټي او ټرانزېټي دهلیزونه:

- I. د یو کمربند یوې لارې تر سیوري لاندې د MoU لاسلیک شوی تړون تطبیق او د چارو ارزونه دې وشي.

.II د نړېوال تېرانسپورتي او تېرانزيتي دهليز يا چابهار تړون ښکېلو خواوو ترمنځ داخلي پروسيجر دې بشپړ شي، ضروري پروټوکولونه دې وروستی او همدا راز په معين وخت کې د تړون د مواردو پر اساس لازم فرصتونه دې ورته برابر شي.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**